

1. ☒ Ούλοφ Πάλμε & Επάφου & Χρυσίππου 1
Ζωγράφου , ☎ 210 74 88 030
2. ☒ Φανερωμένης 13
Χολαργός , ☎ 210 65 36 551
Mail: www.en-dynamei.gr

ΠΑΝΕΛΛΑΔΙΚΕΣ ΕΞΕΤΑΣΕΙΣ
Γ΄ ΤΑΞΗΣ ΗΜΕΡΗΣΙΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΛΥΚΕΙΟΥ
ΤΕΤΑΡΤΗ 18 ΜΑΪΟΥ 2016 - ΕΞΕΤΑΖΟΜΕΝΟ ΜΑΘΗΜΑ:
ΑΡΧΑΙΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ
ΠΡΟΣΑΝΑΤΟΛΙΣΜΟΥ (ΝΕΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)
ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ (ΠΑΛΑΙΟ ΣΥΣΤΗΜΑ)

Αριστοτέλους Ἠθικά Νικομάχεια (Β 1, 5-8)

A1.

Και με ανάλογο τρόπο και οι οικοδόμοι και όλοι οι άλλοι. Χτίζοντας δηλαδή με καλό τρόπο σπίτια θα γίνουν καλοί οικοδόμοι, ενώ χτίζοντας με κακό τρόπο, κακοί. Γιατί αν δεν είχαν έτσι τα πράγματα, δεν θα χρειαζόταν καθόλου ο άνθρωπος που θα δίδασκε, αλλά όλοι θα ήταν καλοί ή κακοί από τη γέννησή τους. Το ίδιο λοιπόν συμβαίνει και με τις αρετές. Κάνοντας δηλαδή όσα γίνονται στις σχέσεις μας με τους άλλους ανθρώπους γινόμαστε άλλοι δίκαιοι και άλλοι άδικοι, ενώ κάνοντας αυτά που έχουν σχέση με το φόβο και συνηθίζοντας να φοβόμαστε ή να έχουμε θάρρος γινόμαστε άλλοι ανδρείοι και άλλοι δειλοί. Το ίδιο συμβαίνει και με τις επιθυμίες και με την οργή· άλλοι γίνονται δηλαδή σώφρονες και πράοι, ενώ άλλοι ακόλαστοι και οργίλοι, οι πρώτοι με το να συμπεριφέρονται σε αυτά με αυτόν τον συγκεκριμένο τρόπο ενώ οι άλλοι με τον αντίθετο. Με έναν λόγο λοιπόν από τις όμοιες ενέργειες διαμορφώνονται τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα μας. Για αυτό πρέπει να προσδίδουμε μίαν ορισμένη ποιότητα στις ενέργειες μας, γιατί οι έξεις είναι αντίστοιχες προς τις διαφορές αυτών.

Μονάδες 10

B1.

Φαύλης: Ο Αριστοτέλης συνήθως κάνει διάκριση ανάμεσα στα ορθά πολιτεύματα και τις παρεκβάσεις τους, τις εκτροπές από αυτά, όπως φαίνεται και στα Πολιτικά. Εδώ όμως δεν εννοεί αυτό. Στο συγκεκριμένο χωρίο προϋποτίθεται ότι ο νομοθέτης επιδιώκει σε κάθε περίπτωση το καλό των πολιτών, απλώς μπορεί να μην έχει πάντοτε επιτυχία στο στόχο του. Παρόμοια, σε άλλο χωρίο των Ηθικών Νικομαχείων κάνει λόγο για νόμο κείμενο ὀρθῶς, δηλαδή επιτυχημένο, και για νόμο ἀπεσχεδιασμένον, δηλαδή προχειροφτιαγμένο που δεν έχει επιτυχία. Επομένως, το επίθετο αυτό στο κείμενο έχει διαφορετική σημασία από την κανονική. Ο Αριστοτέλης εννοεί όχι το κακό πολίτευμα αλλά το λιγότερο καλό, το υποδεέστερο. Πιστεύει ότι δεν υπάρχουν κακά πολιτεύματα αλλά ότι όλα είναι καλά, άλλα σε μικρότερο κι άλλα σε μεγαλύτερο βαθμό. Αυτή η αξιολογική διαβάθμιση απορρέει από τον βαθμό επιτυχίας της προσπάθειας των νομοθετών να εθίσουν τους πολίτες στην αρετή. Ο βαθμός επιτυχίας τους είναι και το κριτήριο διάκρισης των πολιτευμάτων.

Γίνεται - φθείρεται: Θεμελιώδες αντιθετικό ζεύγος από τότε που άρχισε να διατυπώνεται η φιλοσοφική σκέψη. Για τον Αριστοτέλη η φυσική διαδικασία είναι

1. ☒ Ούλοφ Πάλμε & Επάφου & Χρυσίππου 1
Ζωγράφου , ☎ 210 74 88 030
2. ☒ Φανερωμένης 13
Χολαργός , ☎ 210 65 36 551
Mail: www.en-dynamei.gr

μονόδρομος, τα όντα και οι καταστάσεις ακολουθούν την πορεία: γένεση-αύξηση-τελείωση-παρακμή-φθορά. Στο συγκεκριμένο χωρίο με τη χρήση του αντιθετικού ζεύγους θέλει να τονίσει ότι τόσο η γένεση όσο κι η φθορά κάθε αρετής έχουν τα ίδια αίτια και γίνονται με τα ίδια μέσα. Εκείνο δηλαδή που κυρίως έχει σημασία είναι ο τρόπος εξάσκησης, η ποιότητα των ενεργειών, γιατί από αυτήν εξαρτάται αν το άτομο θα αποκτήσει τις αρετές ή όχι. Επομένως, αποδεικνύεται και πάλι ότι οι ηθικές αρετές δεν είναι έμφυτες.

Έξεις: Είναι τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του ανθρώπου. Αποκτώνται με την επανάληψη όμοιων ενεργειών. Γι' αυτό από την ποιότητα των ενεργειών εξαρτάται η ποιότητα των έξεων. Οι αριστοτελικές έξεις επομένως μπορεί να είναι αξιόλογες και ανάξιες λόγου. Βέβαια οι έξεις γίνονται πηγή των αντίστοιχων ενεργειών κι έτσι δημιουργείται ένας κύκλος. Ας πάρουμε ως παράδειγμα την ανδρεία. Συνηθίζοντας να περιφρονούμε τους κινδύνους γινόμαστε ανδρείοι και αφού γίνουμε ανδρείοι μπορούμε να αντιμετωπίζουμε ακόμη καλύτερα αυτά που προκαλούν φόβο. Για να αποκτήσει λοιπόν κάποιος μια αρετή πρέπει να φροντίσει να δίνει μια ποιότητα στις ενέργειές του. Μάλιστα οι πράξεις του θα πρέπει να γίνονται συνειδητά, κατόπιν ελεύθερης επιλογής και να επαναλαμβάνονται σταθερά και αμετάβλητα.

Μονάδες 10

B2. α. Ο Αριστοτέλης ολοκληρώνει τον προηγούμενο συλλογισμό του με την αναλογική μέθοδο καθώς η διαδικασία απόκτησης των ηθικών αρετών είναι ανάλογη με εκείνη της εκμάθησης των τεχνών. (**οὕτω δὴ - ὁμοίως δὲ**).

β. Συγκεκριμένα, χρησιμοποιεί **παραδείγματα** σχετικά με την κοινωνική διάσταση της αρετής για να αποδείξει ότι η ποιότητα των έξεων εξαρτάται από την ποιότητα των ενεργειών.

Κατ' αρχάς, αναφέρεται στις διαπροσωπικές σχέσεις **«πράττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους»** και υποστηρίζει ότι η συμπεριφορά μας μέσα στην κοινωνία παίζει σημαντικό ρόλο για την απόκτηση των ηθικών αρετών. Η στάση μας δηλαδή καθορίζει αν θα γίνουμε **δίκαιοι** ή **άδικοι** ανάλογα με το εάν θα συνηθίσουμε να ενεργούμε με βάση τους νόμους και τους κανόνες της πόλης ή όχι («γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι»).

Στη συνέχεια, αναφέρεται στις δύσκολες κι επικίνδυνες καταστάσεις **«πράττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς»**. Η συμπεριφορά του ανθρώπου απέναντι στους κινδύνους τον καθιστά **ανδρείο** ή **δειλό**. Αν συνηθίσει να επιδεικνύει ανδρεία, θα γίνει ανδρείος, αλλιώς θα γίνει δειλός («ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρείοι οἱ δὲ δειλοί»).

Τέλος, ο Αριστοτέλης κάνει λόγο για τις επιθυμίες και την οργή **«Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς»**. Όποιος τιθασεύει τις επιθυμίες του, υπακούει στη λογική και συμπεριφέρεται με μέτρο κι εγκράτεια γίνεται **σώφρων**. Αντίθετα, αν ικανοποιεί τα πάθη του γίνεται **ακόλαστος**. Παρόμοια, από τη στάση μας όσον αφορά στις παρορμήσεις και το θυμό εξαρτάται αν θα γίνουμε **πράοι** ή **οργίλοι**.

1. ☒ Ούλοφ Πάλμε & Επάφου & Χρυσίππου 1
Ζωγράφου , ☎ 210 74 88 030
2. ☒ Φανερωμένης 13
Χολαργός , ☎ 210 65 36 551
Mail: www.en-dynamei.gr

Όποιος συγκρατεί το θυμό του κι αποφεύγει τις εκρήξεις οργής θα γίνει **πραός**, ενώ εκείνος που παρασύρεται από το θυμό του θα γίνει **οργίλος**. («οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πραῖοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἔν αὐτοῖς ἀναστρέφονται, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως.»)

Επομένως, γίνεται αντιληπτό ότι ο Αριστοτέλης δίνει **κοινωνικό χαρακτήρα** στην ηθική αρετή αφού άλλωστε οι πράξεις μας έχουν **αντίκτυπο** στην κοινωνία και η κοινωνία είναι αυτή που μας κρίνει και μας **αξιολογεί**. Επιπλέον, με τα παραπάνω παραδείγματα τονίζεται η **σημασία της ποιότητας των ενεργειών** μας για την απόκτηση των ηθικών αρετών και αποδεικνύεται για ακόμη μια φορά ότι αυτές **δεν είναι έμφυτες** εφόσον αποκτώνται με την άσκηση και τον εθισμό.

Μονάδες 10

B3. Ένας λόγιος τον οποίο είχε την τύχη να συναντήσει ο Αριστοτέλης στην Ακαδημία, όταν ήρθε να σπουδάσει σ' αυτήν, ήταν ο Εύδοξος από την Κνίδα. Ο νεαρός, τότε, αυτός επιστήμονας ήταν μια από τις πιο προικισμένες προσωπικότητες της αρχαιότητας. Ήταν μαθηματικός, αστρονόμος και γεωγράφος, και ο Πλάτωνας δεν δίστασε καθόλου να του εμπιστευθεί, κατά τη διάρκεια της απουσίας του, τη διεύθυνση της σχολής του. Δεν ήταν λοιπόν μόνο τυχερός ο νεαρός Σταγειρίτης που «βρέθηκε», όπως είπε ένας αριστοτελιστής των ημερών μας, «την πιο κατάλληλη στιγμή στον πιο σωστό τόπο, εκεί δηλαδή όπου υπήρχαν οι κατάλληλοι άνθρωποι που θα μπορούσαν να γονιμοποιήσουν με έναν εντελώς ξεχωριστό τρόπο τη σκέψη του βοηθώντας την να απλώσει μέσα σε σύντομο χρόνο τα δικά της φτερά»· πιο σημαντικό θα πρέπει να θεωρηθεί το γεγονός ότι με την απουσία του Πλάτωνα ο Αριστοτέλης είχε, από την πρώτη στιγμή, την ευκαιρία να δεχτεί εκείνην ακριβώς την επίδραση που πρέπει να ανταποκρινόταν πολύ αμεσότερα στη δική του ψυχοσύνθεση, την απόλυτα σχεδόν θετική και επιστημονική, την ελάχιστα οπωσδήποτε ποιητική (τέτοια ήταν κατά βάση η ψυχοσύνθεση του Πλάτωνα).

Μονάδες 10

B4.

γηγενής	γινόμενον, γίνεται, γίνονται, ἐγίνοντο
ἔσθλος	ἔστιν, ἔσονται
μισαλλοδοξία	συναλλάγμασι
δέος	δειλοί, δεινοῖς
στρεβλός	ἀναστρέφονται

Μονάδες 10

1. ☒ Ούλοφ Πάλμε & Επάφου & Χρυσίππου 1
Ζωγράφου , ☎ 210 74 88 030
2. ☒ Φανερωμένης 13
Χολαργός , ☎ 210 65 36 551
Mail: www.en-dynamei.gr

Πλάτωνος Εὐθύδημος 289d8-290a4

Γ1. Ἰκανόν μοι δοκεῖς,
ἔφην ἐγώ,
τεκμήριον λέγειν,
ὅτι
οὐχ αὕτη ἐστὶν
ἡ τῶν λογοποιῶν τέχνη,
ἣν
κτησάμενός τις
ἂν εὐδαίμων εἶη.
καίτοι ἐγὼ ὦμην
ἐνταῦθά που φανήσεσθαι
τὴν ἐπιστήμην
ἣν δὴ πάλαι ζητοῦμεν.
καὶ γάρ
οἱ τε ἄνδρες αὐτοὶ οἱ λογοποιοί,
ὅταν συγγένωμαι αὐτοῖς,
ὑπέρσοφοι, ὦ Κλεινία,
μοι δοκοῦσιν εἶναι,
καὶ αὐτὴ ἡ τέχνη αὐτῶν
θεσπεσία τις καὶ ὑψηλή.
καὶ μέντοι
οὐδὲν θαυμαστόν·
ἔστι γὰρ
τῆς τῶν ἐπρωδῶν τέχνης μόνιον
μικρῷ τε ἐκείνης ὑποδεεστέρα.
ἡ μὲν γὰρ τῶν ἐπρωδῶν
ἔχεών τε
καὶ φαλαγγίων
καὶ σκορπιῶν
καὶ τῶν ἄλλων θηριῶν τε
καὶ νόσων
κλήσις ἐστίν,
ἡ δὲ
δικαστῶν τε
καὶ ἐκκλησιαστῶν καὶ τῶν ἄλλων
ὄχλων
κλήσις τε καὶ παραμυθία
τυγχάνει οὕσα[...].

Ἰκανοποιητικὴ μου φαίνεται,
εἶπα ἐγώ,
ὅτι ἀναφέρεις ἀπόδειξιν,
ὅτι πράγματι δηλαδὴ
δεν εἶναι αὕτη
ἡ τέχνη τῶν ρητόρων,
τὴν ὁποία,
ἀν ἀποκτήσει κάποιος,
μπορεῖ νὰ γίνῃ εὐτυχισμένος.
Κι ὅμως, ἐγὼ εἶχα τὴν ἐντύπωση
ὅτι κάπου ἐδῶ θὰ φανερωθεῖ
ἡ ἐπιστήμη
τὴν ὁποία ἤδη ἀπὸ παλιά ἀναζητοῦμε.
Και πράγματι,
οἱ ἄνδρες αὐτοὶ οἱ ρήτορες,
ὅταν τοὺς συναναστρέφομαι,
πέρα πολὺ σοφοί, Κλεινία,
μου δίνουν τὴν ἐντύπωση ὅτι εἶναι
καὶ ἡ ἴδια ἡ τέχνη τοὺς
κάπως θεϊκὴ καὶ ὑψηλή.
Κι ὅμως, αὐτὸ
δεν εἶναι καθόλου ἀξιοθαυμασμοῦ.
γιατί (ἐνν. ἡ τέχνη τῶν ρητόρων) εἶναι
τμῆμα τῆς τέχνης τῶν μάγων
καὶ λίγο ὑποδεέστερη ἐκείνης.
Πράγματι, ἡ τέχνη τῶν μάγων
τις οἰχίς
καὶ τις δηλητηριώδεις ἀράχνες
καὶ τοὺς σκορπιούς
καὶ τὰ ἄλλα ἀγρία ζῶα
καὶ ἀσθένειες
σαγηνεύει (εἶναι σαγήνη),
ἐνῶ ἡ ἄλλη (ἐνν. ἡ τέχνη τῶν ρητόρων)
τῶν δικαστῶν
καὶ τῶν συμμετεχόντων στὴν ἐκκλησία
τοῦ δήμου καὶ τῶν ἄλλων ομάδων
σαγήνη καὶ παρηγοριὰ
τυχαίνει νὰ εἶναι [...].

Μονάδες 20

1. ☒ Ούλοφ Πάλμε & Επάφου & Χρυσίππου 1
Ζωγράφου , ☎ 210 74 88 030
2. ☒ Φανερωμένης 13
Χολαργός , ☎ 210 65 36 551
Mail: www.en-dynamei.gr

Γ2.

ἔφην:	φάτε
κτησάμενος:	ἐκτῶ
τις:	τινῶν/τινων
εὐδαίμων:	εὐδαιμον
ῶμην:	ῶήθη
φανήσεσθαι:	πεφάνθω
πάλα:	παλαίτερον
κήλησις:	κήλησι
τυγχάνει:	τύχοιεν
οὔσα:	ἔσομέναις

Μονάδες 10

Γ3.α.

μοι: δοτική προσωπική του κρίνοντος προσώπου στο δοκεῖς

εὐδαίμων: κατηγορούμενο στο υποκείμενο τις μέσω του συνδετικού ρήματος ἄν εἶη

ἦν: αντικείμενο στο ρήμα ζητοῦμεν

ἐκείνης: γενική συγκριτική ως ονοματικός ετερόπτωτος προσδιορισμός στο ὑποδεεστέρα

οὔσα: κατηγορηματική μετοχή που αναφέρεται στο εννοούμενο υποκείμενο ἡ δέ και συμπληρώνει την έννοια του ρήματος τυγχάνει

Μονάδες 5

Γ3.β.

κτησάμενος

Είδος μετοχής: **επιρρηματική υποθετική μετοχή** συνημμένη στο υποκείμενο του ρήματος τις που λειτουργεί ως **επιρρηματικός προσδιορισμός** της προϋπόθεσης στο ρήμα ἄν εἶη. (1 μονάδα)

Ανάλυση: **εἰ κτήσαιτο** (2 μονάδες)

Δικαιολόγηση: Η μετοχή αναλύεται σε δευτερεύουσα υποθετική πρόταση που εκφέρεται με εἰ + ευκτική, επειδή σε συνδυασμό με την απόδοση ἄν εἶη (δυνητική ευκτική) εντοπίζεται **λανθάνων και συνεπτυγμένος υποθετικός λόγος που δηλώνει την απλή σκέψη του λέγοντος.** (2 μονάδες)

Μονάδες 5